

ERZURUM İL MERKEZİNDE 24 AYLIK ÇOCUĞU OLAN ANNELERİN DİŞ ÇIKARMA DÖNEMİNE İLİŞKİN BİLGİLERİ İLE BU DÖNEMDE YAPTIKLARI UYGULAMALAR *

Ayda ÇELEBİOĞLU**

Sevinç YAMAN***

ÖZET

Araştırma, Erzurum il merkezinde 24 aylık çocuğu olan annelerin diş çıkarma dönemine ilişkin bilgileri ile bu dönemde yaptıkları uygulamaları saptamak amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Bu amaçla, Erzurum il merkezinde bulunan 9 sağlık ocağından 5'i alınmış ve her sağlık ocağına kayıtlı bulunan 24 aylık çocuğa sahip annelerin % 10'u (Toplam 242 anne) örnekleme seçilmiştir.

Değerlendirmede yüzdeler ve kıkare önemlilik testi kullanılmıştır.

Çalışmada, annelerin % 19.0'nin okur-yazar olmadığı, % 55.0'nin ilkokul mezunu olduğu ve annelerin çoğunun diş çıkarma dönemi ile ilgili bilgi eksiklikleri olduğu bulunmuştur.

Annelerin % 15.7'sinin çocuğun süt dişlerinin erken çıkması amacıyla çeşitli uygulamalar yaptıkları, bu annelerin % 73.7'sinin geleneksel uygulamalara başvurdukları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Diş çıkarma, süt dişleri, annelerin bilgileri

AWARENESS OF MOTHERS LIVING IN THE PROVINCIAL SEAT OF ERZURUM AND HAVING 24-MONTH-OLD CHILDREN ABOUT THE TEETHING PERIOD AND THEIR HANDLING OF THESE CHILDREN DURING THAT PERIOD

ABSTRACT

This research is a descriptive study made by aim to determine the awareness of mothers living in the provincial seat of Erzurum and having 24-month old children about the teething period and their handling of these children during that period.

Five of nine health centers in Erzurum provincial seat have been included and of the mothers having 24-month old children population registered in each center 10 % (242 mothers) has been selected for the study.

In evaluation, the percentage and chi-square tests have been used. It has been found that of the mothers 19.0 % wasn't literated, 55.0% had primary education and most of the mothers had lacked adequate knowledge of the teething period.

* Bu çalışma 1998 yılında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

** Atatürk Üniv. Hemşirelik Yüksekokulu Çocuk Sağlığı ve Hast. Hemş. ABD (Arş.Gör)

*** Atatürk Üniv. Hemşirelik Yüksekokulu Çocuk Sağlığı ve Hast. Hemş. ABD (Yrd.Doç.Dr)

It has been determined that 15.7 % of the mothers used different techniques to make possible early eruption of the deciduous teeth and 73.7 % of these mother applied traditional techniques.

Key words: Eruption, deciduous teeth, knowledge of mothers.

GİRİŞ

Ağız ve diş sağlığı genel sağlığın önemli bir bölümünü oluşturmasına rağmen, bugün diş sağlığında büyük ilerlemeler göstermiş olan gelişmiş ülkelerde bile ağız ve diş sağlığı sorunlarının önemli boyutlarda olduğu bilinmektedir (Sandallı ve ark. 1980, Sinoplu 1982, Widmer 1992). Ülkemizde de yapılan çeşitli çalışmalarda diş sağlığı düzeyinin her yaştaki bireylerde oldukça düşük olduğu bulunmuştur (Genç ve Zorbaz 1989, Erdemir ve Farımaz 1992, İşsever ve ark. 1996).

Bakımlı ve sağlıklı dişlere sahip olmanın temeli çocukluk dönemlerinde atıldığından, kuşkusuz anneye bu konuda oldukça önemli bir rol düşmektedir. (Tümerdem 1992, Tezel 995, İşsever ve ark. 1996). Çünkü annenin çocuğun normal diş çıkarma sürecini takip etmesi, normalden sapma (erken veya geç diş çıkarma, eksik-çarpık dişlenme, anormal çıkış vb) durumunda sağlık ekibi ile işbirliği yaparak erken dönemde gerekli önlemleri alması dişlerin geleceği açısından büyük önem taşımaktadır. Ancak bu durum annenin, çocuğun ağız-diş sağlığına ilişkin yeterli bilgi ve deneyimlere sahip olması ile mümkündür.

Bu çalışma, Erzurum il merkezinde 24 aylık çocuğu olan annelerin diş çıkarma dönemine ilişkin bilgileri ile bu dönemde yaptıkları uygulamaları saptamak amacıyla planlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Tanımlayıcı nitelikteki bu çalışmanın evrenini, Erzurum il merkezinde bulunan 9 sağlık ocağına kayıtlı 24 aylık çocuğu olan anneler oluşturmuştur. Bu sağlık ocakları arasından Erzurum Büyükşehir Belediyesine bağlı 5 belediyenin her birini temsil etmesi amacıyla birer sağlık ocağı (Sanayi, Yenişehir, Ceylanoğlu, Dadaşkent ve Filiz Dolunay) seçilmiştir. Her sağlık ocağı bir küme olarak düşünülmüş ve 24 ayını tamamlamış olan 2700 çocuk tespit edilmiş, evreni temsil edeceği düşünülerek, bu çocuklara sahip olan annelerin % 10.0'ı basit rastgele örneklem yöntemiyle seçilmiştir. 28 anneye evde bulunamama, adres değişikliği gibi nedenlerle ulaşılamadığından toplam 242 anne ile çalışılmıştır. Çocuklarda normal diş çıkarma sürecine bakılmış çürük vs. değerlendirmesi yapılmamıştır.

Hazırlanan anket annelere, adresler sağlık ocaklarından alınarak evlerinde uygulanmıştır.

Veriler Ocak-Mayıs 1997 tarihleri arasında toplanmış, değerlendirmede yüzdeler ve ki-kare önemlilik testi kullanılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Tablo 1. Araştırma kapsamına alınan deneklerin demografik özellikleri

<i>Çocuğun Cinsiyeti</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
Kız	97	40.1
Erkek	145	59.9
<i>Annenin Yaşı</i>		
15-24	62	25.7
25-34	141	58.2
35-44	39	16.1
<i>Annenin Eğitim Düzeyi</i>		
Okur-yazar değil	46	19.0
İlkokul mezunu	133	55.0
Ortaokul mezunu	13	5.3
Lise mezunu	38	15.7
Üniversite mezunu	12	5.0
<i>Annenin Çalışma Durumu</i>		
Çalışan	22	9.1
Çalışmayan	220	90.9
TOPLAM	242	100.0

Tablo 1'de çocukların % 40.1'inin kız, % 59.9'unun erkek çocuğu olduğu, annelerin % 58.2'sinin 25-34 yaş grubunda olduğu, % 19.0'ının okuma-yazma bilmediği, % 55.0'ünün ilkokul mezunu olduğu ve annelerin % 90.9'unun çalışmadığı görülmektedir.

Çalışmada, çocukların cinsiyete göre diş çıkarma zamanları incelenmiş; kız çocuklarının % 42.3'ünün erkek çocuklarının % 46.2'sinin süt dişlerini 9-10. ayda çıkardıkları bulunmuş ancak aradaki farkın önemsiz olduğu saptanmıştır ($p>0.05$). Bulgularımız klasik kaynaklarla uyum göstermektedir (Kavaklı ve ark.1992, Neyzi ve ark. 1992, Görak ve ark. 1994).

Araştırma kapsamına alınan annelerin süt dişlerinin çıkma zamanını bilip bilmedikleri araştırılmış; annelerden % 85.1'inin süt dişlerinin çıkma zamanını bildikleri, % 14.9'unun ise bilmedikleri bulunmuştur. Annenin yaşının, eğitim düzeyinin ve çalışma durumunun süt dişlerinin çıkma zamanını bilme durumunu etkilemediği tespit edilmiştir.

Çalışmada annelerin % 89.3'ünün süt dişlerinin çıkma sırasını bilmedikleri saptanmıştır.

Tablo 2'de görüldüğü gibi; tüm eğitim düzeylerindeki annelerin süt dişlerinin çıkma sırası hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları belirlenmiş, ancak annenin eğitim düzeyi ile süt dişlerinin çıkma sırasını bilme durumu arasındaki ilişkinin önemli olduğu bulunmuştur ($p<0.001$).

Araştırmada annelerin % 81.4'ünün süt dişlerinin tamamlanma zamanını bilmedikleri saptanmıştır. Ayrıca annenin yaşının, eğitim düzeyinin ve çalışma durumunun süt dişlerinin tamamlanma zamanını bilme durumunu etkilemediği bulunmuştur ($p>0.05$).

Tablo 2. Annenin Eğitim Düzeyinin Süt Dişlerinin Çıkma Sırasını Bilme Durumuna Etkisi

Annelerin Eğitim Düzeyi	Süt Dişlerinin Çıkma Sırasını					
	Biliyor		Bilmiyor		Toplam	
	s	%	s	%	s	%
Okur yazar değil	2	4.3	44	95.7	46	100.0
İlkokul mezunu	6	4.5	127	95.5	133	100.0
Ortaokul mezunu	5	38.5	8	61.5	13	100.0
Lise mezunu	7	18.4	31	81.6	38	100.0
Üniversite mezunu	6	50.0	6	50.0	12	100.0
TOPLAM	26	10.7	216	89.3	242	100.0

$X^2=39.645$, SD:4, $p<0.001$

Yine annelerin % 89.7 gibi büyük bir oranı çocukta bulunması gereken toplam süt dişi sayısını bilmezken, bilenlerin oranı % 10.3 olarak tespit edilmiştir. Annenin yaşı ile çocukta bulunması gereken toplam süt dişi sayısını bilme durumu arasında herhangi bir ilişki olmadığı bulunurken, eğitim düzeyinin artmasına paralel olarak annelerin çocukta bulunması gereken toplam süt dişi sayısını daha yüksek oranda bildikleri ve çalışan annelerin çalışmayanlara oranla çocukta bulunması gereken toplam süt dişi sayısını daha iyi bildikleri tespit edilmiştir. Annenin çalışma durumu ile çocukta bulunması gereken toplam süt dişi sayısını bilme durumu arasındaki ilişki önemli bulunmuştur ($p<0.001$).

Anne yaşının, eğitim düzeyinin ve çalışma durumunun süt dişi çürüklerinde tedavinin gerekli olup olmadığını bilme durumuna etkisi araştırılmış; anne yaşı ile süt dişi çürüklerinde tedavinin gerekli olup olmadığını bilme durumu arasındaki

ilişki önemsiz bulunmuştur ($p>0.05$). Bununla birlikte, annenin eğitim düzeyi ile süt dişi çürüklerinde tedavinin gerekli olup olmadığını bilme durumu arasındaki ilişki önemli bulunmuş ($p<0.01$) ve annenin eğitim düzeyinin artmasıyla doğru orantılı olarak, tedavinin gerekli olduğunu bilme oranının da arttığı gözlenmiştir. Ayrıca, çalışan annelerin % 63.6'sının süt dişi çürüklerinde tedavinin gerekli olduğunu düşündükleri tespit edilmiş ve aradaki farkın istatistiksel olarak önemli olduğu bulunmuştur ($p<0.05$). Çalışmada elde edilen bulgulara göre eğitim düzeyi düşük olan ve çalışmayan annelerin süt dişi çürüklerinin tedavisi konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları söylenebilir. Oysa çocuklarda erken yaşta tedavi edilmeyen, bu nedenle de zorunlu olarak ileride çekimine gidilen süt dişleri, sürekli dişlerin çıkmasını etkileyerek ruhsal, parasal ve sağlıkla ilgili sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. (Sandallı ve ark. 1980, İşsever ve ark. 1996).

Tablo 3'de süt dişlerinin çıkmasında etkili olduğu düşünülen faktörler arasında beslenmenin birinci sırada (% 99.1), güneşin ikinci sırada (% 49.1) ve irsiyetin üçüncü sırada (% 46.3) yer aldığı görülmektedir. Literatür bilgilerine göre, süt dişlerinin çıkmasında birinci derecede etkili faktör genetik olmasına rağmen, çalışmamızda anneler en etkili faktör olarak beslenmeyi göstermişlerdir. Oysa çeşitli kaynaklarda beslenmenin süt dişlerinin çıkmasında % 1'den daha az etkili olduğu vurgulanmaktadır (Stewart et al 1982, Kavaklı ve ark. 1992, Kırzioğlu 1997). Elde ettiğimiz bulgulardaki bu farklılığın, annelerin beslenmenin önemi ile ilgili genel kanısından ve bu konudaki bilgi eksikliklerinden kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Tablo 3. Annelerin Süt Dişlerinin Çıkmasını Etkilediğini Düşündükleri Faktörlerin Dağılımı N=242*

Süt Dişlerinin Çıkmasında Etkili Olduğu Düşünülen Faktörler	Evet		Hayır	
	s	%	s	%
Beslenme	240	99.1	2	0.9
Güneş	119	49.1	123	50.9
İrsiyet	112	46.3	130	53.7
Kemik Yapısı	59	24.4	183	75.6
Hormonlar	43	17.8	199	82.2

*Anneler birden fazla seçenek belirtmişlerdir

Annelerle çocuğun süt dişlerinin erken çıkması için herhangi bir uygulama yapıp yapmadıkları sorulmuş; annelerin % 15.7'sinin (38 anne) süt dişlerinin erken çıkması amacıyla çeşitli uygulamalar yaptıkları % 84.3'ünün ise herhangi bir uygulama yapmadıkları belirlenmiştir.

Tablo 4. Annelerin, Çocuğun Süt Dişlerinin Erken Çıkması Amacıyla Yaptıkları Uygulamaların Dağılımı N=38

Yapılan Uygulamalar	s	%
Sık sık banyo yaptırdım	15	39.5
Atletin yakasını yırttım	6	15.8
Kemik kaynatıp suyunu içirdim	6	15.8
Güneşte oturttum	4	10.5
Bol yoğurt, süt verdim	4	10.5
Diş kaşyıcı, elma, havuç verdim	2	5.3
<u>Soğanın sert kısmını dişetlerine sürdüm</u>	<u>1</u>	<u>2.6</u>
TOPLAM	38	100.0

Tabloda, annelerin % 73.7'sinin süt dişlerinin erken çıkması amacıyla çocuğa sık sık banyo yaptırmak, atlet yakası yırtmak, soğanın sert kısmını dişetlerine sürmek gibi geleneksel uygulamalara, % 26.3'ünün ise güneş ışınlarından faydalanması amacıyla güneşte oturtmak, kalsiyumdan zengin gıdalar yedirmek ve eline diş kaşyıcı, elma, havuç vermek gibi çağdaş uygulamalara başvurdukları bulunmuştur. Bu uygulamalardan banyo yaptırmak ve atlet yakası yırtmanın genel olarak zararsız fakat diş için etkisiz, kemik kaynatıp suyunu içirme, güneşte oturtma, yoğurt, süt yedirme ve diş kaşyıcı, elma havuç verme gibi uygulamaların yararlı uygulamalar olduğu söylenebilir.

Araştırmada, annelere diş çıkarma döneminde çocuklarında ne gibi belirtiler gözledikleri sorulmuş; annelerin % 51.8'inin çocuklarında ishal ve ateş, % 32.4'ünün de ateş, iştahsızlık ve dişetlerinde kaşıntı gibi belirtileri gözledikleri tespit edilmiştir. Annelerin gözledikleri diğer belirtiler arasında uykusuzluk, dişetlerinde kaşıntı (% 6.3), huzursuzluk, ağlama, (% 3.7), kabızlık (% 3.1), dişetlerinde kaşıntı, tükürük miktarında artış (% 1.8) ve nezle hali ile ağrı (% 0.9) yer almaktadır. Annelerin % 8.3'ü (20 anne) ise çocuklarında bu dönemde herhangi

bir belirti gözlemediklerini ifade etmişlerdir. Günümüzde, gözlenen bu belirtilerin dişlerin çıkmasıyla ilgili olup olmadığı konusunda halen fikir birliği olmayıp, diş çıkması esnasında enflamasyon ve hassasiyetin olabileceği, salivasyonun artabileceği ancak ateş, ishal gibi sistemik belirtilerin diş çıkımına bağlanamayacağı ileri sürülmektedir. (Çalikoğlu ve Çalikoğlu, 1995).

Tablo 5. Annelerin Çocukta Süt Dişleri Çıkarken Gözledikleri Belirtilere Yönelik Yaptıkları Uygulamaların Dağılımı N=184*

Yapılan Uygulamalar	s	%
Bebe aspirini verdim	117	63.6
Doktora götürdüm	27	14.7
İshal ilacı kullandım, bol sıvı verdim	15	8.1
Anestezi jel, ateş düşürücü şurup kullandım	12	6.6
Diş kaşiyıcı, elma, havuç verdim	9	4.9
Diğer **	4	2.1
TOPLAM	184	100.0

*Çocuklarında diş çıkarma döneminde belirti tespit eden 222 anneden 38'i (% 20.6) bu belirtilere yönelik herhangi bir uygulama yapmamıştır.

**Huzursuzluk ve ağlama için sık emzirmek, ateş için soğuk uygulama yapmak, ishal için patates, pirinç lapası vermek.

Tablo 5'de görüldüğü gibi annelerin % 63.6'sının çocukta süt dişleri çıkarken gözledikleri belirtilere yönelik olarak aspirin verdikleri, annelerden yalnızca % 14.7'sinin çocuklarını doktora götürdükleri tespit edilmiştir. Annelerin büyük çoğunluğunun diş çıkarma döneminde gözlenen belirtileri gidermek için rastgele aspirin kullanmaları bu yaş grubu çocuklarda, Reye sendromunun gelişimi açısından hazırlayıcı olarak düşünülebilir (Kavaklı ve ark. 1995). Yine annelerin, doktor istemi olmadan rastgele kullandıkları ilaçlar da çocukta gelişebilecek başka hastalıkların belirtilerini gizlemesi bakımından önem taşımaktadır.

Annelerin, diş çıkarma dönemi ile ilgili olarak herhangi bir yerden bilgi alıp almadıkları araştırılmış; annelerin çoğunun (% 74.0) şimdiye kadar bilgi almadıkları, bilgi alan anne oranının % 26.0 olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç, halkın sağlık hizmetlerinden nasıl yararlanacağını bilmediğini göstermenin yanısıra, sağlık ekibi ile kitle iletişim araçlarının da halkı aydınlatmada yeterince etkili olmadığını düşündürmektedir.

Çalışmada diş çıkarma dönemi ile ilgili olarak bilgi alanlara bu bilgileri nereden aldıkları sorulmuş, annelerden % 47.6'sı bu bilgiyi doktorlardan, % 28.6'sı kitle iletişim araçlarından, % 23.8'i de aile büyüklerinden aldıklarını ifade etmişlerdir. Annelerin bilgi almak için başvurdukları kaynaklar arasında maalesef diş hekimi, ebe ve hemşireye rastlanmamıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

-Araştırmada, koruyucu diş bakımının birçok alanında özgün bir pozisyonda olan halk sağlığı ve çocuk sağlığı hemşirelerinin bu konuda etkili olamadıkları bulunmuştur. Bu nedenle, bu personele çocuk ağız ve diş sağlığı ile ilgili bir hizmet içi eğitim programının uygulanması,

-Annelerin çoğunun eğitim düzeyinin düşük olduğu ve diş çıkarma dönemi hakkında bilgiye ihtiyaç duydukları belirlendiğinden; annelere ebe ve hemşireler tarafından bu konuyla ilgili etkin bir eğitimin verilmesi, bu eğitim çerçevesinde annelerin yaptıkları zararlı uygulamaların ortadan kaldırılmaya çalışılması, yararlı uygulamaların ise pekiştirilmesi,

-Çalışmada elde edilen bulgulara göre, annelerin büyük çoğunluğu(% 70.2) çocuklarında diş çıkarma döneminde gözledikleri belirtileri gidermek amacıyla doktor istemi olmadan ilaç kullanmışlardır. Bu nedenle annelere, özellikle doktor istemi olmadan, dozajına uymadan, rastgele ilaç kullanımının sakıncalarının anlatılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

- 1.Çalikoğlu AS. Çalikoğlu M (1995) Diş çıkarma ile ilgili sorunlar, Sürekli Tıp Eğt. Derg. 4 (4). 118-120.
- 2.Erdemir F. Farımaz F (1992). Annelerin çocuk diş sağlığına ilişkin bilgi ve uygulamaları. I Ulusal Ana ve Çocuk Sağlığı Sempozyum Kitabı, İ.Ü.Basımevi ve Film Merkezi, İstanbul.
- 3.Genç G. Zorbaz R (1989). İzmir ili Buca İlçesine bağlı iki ilkokuldaki diş çürüğü olan ve olmayan son sınıf öğrencilerinin beslenme ve ağız hijyeni alışkanlıklarının incelenmesi. Ege Üniv. HYO Derg. 5(2). 1-13.
- 4.Görak G ve ark. (1994). Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları Eskişehir.
- 5.İşsever H ve Ark (1996). Öğrencilerde diş fırçalama alışkanlıkları ve anne baba eğitim düzeyi ile ilişkisi. İst. Tıp Fak. Mecmuası 59 (3). 60-66.
- 6.Kavaklı A ve ark. (1992). Çocukluk Yaşlarında Büyüme ve Gelişme. Hilal Matbaacılık A.Ş. İstanbul.

- 7.Kavaklı A ve ark (1995). Çocuk Hastalıkları Hemşireliği. Yüce Reklam Yayım Dağıtım A.Ş. İstanbul.
- 8.Kırzioğlu Z (1997). Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Yayınlanmamış Ders Notları, Erzurum.
- 9.Neyzi O ve ark. (1992). Ana ve Çocuk Sağlığında Temel Bilgiler. Unicef Türkiye Temsilciliği, Maya Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti. Ankara..
- 10.Sandallı N ve ark. (1980). Süt dişi çürük sıklığı ve erken çekim komplikasyonlarının araştırılması. İÜ. Diş Hek. Fak.Derg. 14 (3). 201-213.
- 11.Sinoplu YH (1982). Çocuklarda sosyo-ekonomik faktörlerin diş gelişimine etkisinin geriye doğru eliminasyon metodu ile araştırılması İ.Ü Diş Hek. Fak. Derg. 16 (2) 216-221.
- 12.Stewart RE et all (1982). Pediatric Dentistry CV Mosby. St Louis.
- 13.Tezel A (1995). Erzurum ili ilkokul 4. ve 5. sınıf çocuklarının ağız ve diş sağlığı konusundaki bilgi tutum ve davranış düzeylerinin araştırılması. Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi. Atatürk Üniv. Sağlık Bil. Enstitüsü Erzurum.
- 14.Tümerdem Y (1992) Halk Sağlığı I (Toplum Hekimliği) İ.Ü.Basımevi İstanbul.
- 15.Widmer RP (1992). The normal development of teeth Aust Fam Physician 21 (9). 251-61.